

УДК 373.3.017

*ІННА ЧЕРВІНСЬКА, кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри педагогіки початкової освіти, ДВНЗ "Прикарпатський
національний університет імені Василя Стефаника", Україна*

ORCID.ID ORG /0000-0003-0745-1413

chervinska.inna@gmail.com

МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ВЗАЄМОДІЇ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ І МУЗЕЇВ У СУЧАСНОМУ СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ

*INNA CHERVINSKA, PhD in Education, Associate Professor,
Department of Pedagogy of Primary Education, Vasyl Stefanyk
Precarpathian national university, Ukraine*

MUSEUM PEDAGOGY AS A TOOL FOR INTERACTION OF EDUCATIONAL INSTITUTIONS AND MUSEUMS IN THE MODERN SOCIOCULTURAL SPACE

У статті описується сутність та особливості реалізації в освітньому процесі гірських шкіл нової галузі педагогічного знання – музейної педагогіки.

Акцентується увага на те, що музейна педагогіка сьогодні розглядається як міждисциплінарна наукова дисципліна та практична галузь освітньої діяльності, яка реалізує передачу культурного досвіду через педагогічний процес в умовах музейного середовища.

Автор розкриває інструменти взаємодії музеїв Прикарпаття з освітніми закладами крізь призму музейної педагогіки, наголошує на її актуальності та значному дидактичному потенціалі в організації виховного та освітнього процесу; окреслює провідні напрями використання надбань музейної педагогіки Прикарпаття в освітньому процесі.

Вказується на те, що вітчизняна музейна педагогіка активно шукає нові форми та способи організації навчальної діяльності. Одним з провідних завдань наближення музейної педагогіки до навчального процесу гірських шкіл є визначення й апробація принципів, методів, прийомів роботи музеїв з учнями. Усе більша низка музеїв адаптують свої пропозиції до потреб освітян, проводять консультації та тренінги для вчителів, щоб мак-

симально використати свій потенціал музейної колекції.

У дослідженні розглядаються проблеми сутності музею як соціокультурного інституту в контексті глобалізаційних процесів початку XXI століття. Визначаються соціальні функції музею, розглядаються механізми об'єднання традиційної та інноваційної складових музейної діяльності.

Наголошується на необхідності поєднання історичної пам'яті невичерпних знань і духовного багатства, довершених зразків матеріальної культури, музейних експонатів та їх впливу на всебічний розвиток і формування особистості, залучення жителів краю до надбань національної та світової історико-культурної спадщини.

Ключові слова: музейна педагогіка, музейні експозиції, освітній простір, музейна комунікація, культура, духовність.

Summary. The article describes the essence and peculiarities of implementation in the educational process of mountain schools in a new field of pedagogical knowledge – museum Pedagogy.

The attention is focused on the fact that the museum pedagogy is now regarded as an interdisciplinary scientific discipline and practical field of educational activities, which implements the transfer of cultural experience through the pedagogical process in conditions of museum environment.

The author reveals the instruments

of interaction between Carpathian museums and educational establishments through the prism of museum pedagogy, indicates its relevance and significant didactic potential in the organization of the educational process, outlines the leading trends using the achievements of museum pedagogy in the educational process.

It is stated that the Ukrainian museum pedagogy is actively looking for new forms and ways of organizing educational activities. Definition and appropriation of the principles, methods and techniques of the museum work with students is one of the leading tasks in the educational process of mountain schools. An increasing number of museums adapt their proposals to the needs of educators, conduct consultations and trainings for teachers to maximize their potential of the museum collection.

The study considers the problems of the museum essence as a socio-cultural institute in the context of globalization processes of the beginning of the 21st century. Social functions of the museum and mechanisms of unification of traditional elements of museum activities are investigated.

The necessity of combining historical memory of inexhaustible knowledge and spiritual wealth, complete samples of material culture, museum exhibits and their influence on all-round development and formation of personality, attracting the inhabitants of the region to national and world historical and cultural heri-

tage are noted.

The author analyzes the social and cultural conditions that influence the transformation of museums into centers of cultural and spiritual revival of the people, the treasury of national culture, which promote the humanization of society.

Key words: museum pedagogy, museum expositions, educational space, museum communication, culture, spirituality.

Мета: на основі опрацювання наукової літератури, ознайомлення із законодавчою базою та шляхом вивчення досвіду діяльності педагогів-практиків, музейних працівників гірських районів розкрити особливості взаємодії в освітньому процесі ЗЗСО і музеїв Прикарпаття крізь призму музейної педагогіки.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Інтенсивний розвиток та модернізація вітчизняної освіти зумовили необхідність нових підходів до осмислення та оцінки величезної культурної спадщини, накопиченої людством. У цьому контексті посилюється значення та роль музейних надбань у діяльності освітніх закладів, у житті певної особистості та суспільства загалом.

Зміни та суспільні реформації, які відбуваються, відображають нові реалії розвитку світового співтовариства. Адже процес глобалізації стимулює не тільки інтеграцію, але й регіоналізацію світу. Проблема підходу громадянського суспільства до надбань світової та регіональної культури підтверджує рівень трансформації світогляду і світосприйняття людьми культури як такої.

Актуальність теми дослідження обумовлена низкою суперечностей щодо вирішення проблем виховання школярів в умовах соціально-культурних змін та трансформацій. Серед активної, професійно мотивованої педагогічної спільноти відбувається пошук нових шляхів оновлення змісту та організації виховного процесу в закладах загальної середньої освіти, розширення їх функцій та повноважень щодо формування і розвитку молоді людини. Особливої значимості окреслене питання набуває для освітніх закладів, які функціонують у віддалених та важкодоступних населених пунктах зі статусом "гірський", мають певні обмеження у доступі до надбань світової та регіональної культури.

Аналіз досліджень і публікацій.

Вивченням діяльності музеїв займаються різні галузі наукових знань: історія, соціологія, культурологія, музеєзнавство, археологія, психологія тощо. Так, загальнофілософське осмислення музеїв уперше здійснив М. Федоров, який основну увагу звернув на їх значимість у галузі культури. Проблемам ролі музеїв у системі освітніх закладів, типології музеїв, теоретичному осмисленню соціальної ролі музеїв присвячені праці Т. Белофастової, І. Довжук, О. Караманова, Т. Лисенко, А. Лункова, І. Медведєвої, Т. Митрофанової, С. Михайличенко, С. Пивовар та інших. Соціокультурний підхід до вивчення різних аспектів понять "культура" та "освіта" розглянутий у дослідженнях П. Сорочина, А. Тойнбі, Т. Парсонса, М. Кагана, А. Хаттона та інших.

Роль музеїв як соціально-культурного інституту, який виконує просвітницько-виховні функції, досліджували А. Валицька, М. Короткова, К. Пацвалл, Б. Столярів, М. Юхневич та інші. Проблемами здобуття освіти в музеях займалися такі відомі педагоги, як А. Бакушинський, А. Лева, Г. Кершенштайнер, П. Лесгафт, М. Корф, Г. Осборн, Д. Семенов та інші.

Наукові напрацювання та методичні розробки наших попередників набувають особливої актуальності для освітньої спільноти шкіл гірського регіону в період реалізації Концепції "Нова українська школа" та Державної програми розвитку регіону Українських Карпат на 2020–2022 роки.

У час, коли втілюється нова освітня концепція, ідеї гуманізації та гуманітаризації освіти, широкого залучення зростаючого покоління до надбань автентичної та світової культури, національної історії, загальнолюдських духовно-моральних цінностей знайшли свій розвиток у руслі музейної комунікації та музейної педагогіки. Відповідно сучасна музейна педагогіка виходить на ширший рівень вивчення і розробки методики, форм, прийомів, призначених не тільки для учнівської аудиторії, але і для всіх інших категорій музейної аудиторії.

Виклад основного матеріалу дослідження. XXI століття визнають періодом становлення та розвитку музейної справи. Сьогодні важко уявити собі успішну, інноваційну школу, заклад позашкільної освіти чи іншу соціальну інституцію без музейного компонента, а значить, і без грамотного учня і компетентного фахівця-музеєзнавця, який добре знає специфіку

музейної справи, особливості організації освітньої діяльності музею в сучасному соціокультурному просторі. У цьому контексті варто зазначити, що це непросте завдання успішно вирішується в рамках нової галузі педагогічного знання – музейної педагогіки та основних її компонентів – музеїв.

Переоцінка морально-духовних цінностей і пошук нових ідеалів та норм поведінки змушують суспільство по-новому зрозуміти культурну спадщину. Музеї, які є центрами культурно-духовного відродження народу, скарбницями національної культури, сприяють гуманізації суспільства, ствердженню української нації як частини світової спільноти. Як соціальні інститути суспільства, вони об'єднують крізь призму соціокультурних процесів різні покоління людей, розкривають духовно-моральні принципи, формують гідність та патріотизм.

Зміна умов та вимог спільноти до діяльності музею в сучасному суспільстві вимагає нових підходів до аналізу сутності поняття "музей як соціокультурний інститут та освітній центр духовного розвитку суспільства". Адже освітньо-виховний потенціал музеїв залишається сьогодні ще недостатньо затребуваним у закладах освіти гірських районів Прикарпаття. Тому можна констатувати наявність низки суперечностей між накопиченим у педагогіці великим досвідом освоєння культурно-освітнього простору музею щодо виховання учнів і відсутністю відповідних інноваційних педагогічних технологій, що забезпечують їх продуктивне застосування; необхідністю художньо-естетичного виховання учнів у процесі взаємодії школи та художнього музею і недостатньою розробкою змісту та способів його реалізації.

Згідно з Концепцією реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти "Нова українська школа" першочерговим завданням сучасного українського суспільства визначено формування учня-патріота з активною позицією, який діє згідно з морально-духовними та етичними принципами, здатний приймати відповідальні рішення, поважати гідність і права людини. Основними принципами організації підготовки майбутнього свідомого громадянина є педагогіка партнерства всіх учасників освітнього процесу (учень, учитель, батьки, громадські організації), "дитиноцентризм", удосконалення процесу виховання, засвоєння

нового змісту освіти та набуття ключових компетентностей, необхідних для успішної самореалізації особистості, серед яких чи не найважливішими будуть соціальні і громадянські, загальнокультурна грамотність (*Концепція*).

Методологічні дослідження філософської, соціологічної, психолого-педагогічної літератури дали можливість розкрити сутність терміна "музейна педагогіка". За визначенням дослідників О. Медведєва та М. Юхневича, "Музейна педагогіка – це наукова дисципліна на перетині педагогіки, психології, музеєзнавства, мистецтва і краєзнавства. Предметом музейної педагогіки є проблеми, пов'язані зі змістом, методами і формами педагогічного впливу музею, з особливостями цього впливу на різні категорії населення, а також з визначенням музею в системі закладів освіти" (*Медведєва і Юхневич, 1997*).

У словнику-довіднику з музеєзнавства (2013), зокрема, вказано, що "музейна педагогіка вивчає освітні аспекти музейної комунікації". Відповідно варто зазначити, що як галузь наукового знання музейна педагогіка – досить новий наукомісткий термін.

Поняття "музейна педагогіка" з'явилося на початку ХХ століття в Німеччині і пов'язане з іменами німецьких філософів-просвітителів та музейних діячів – Г. Кершенштейнер, А. Ліхтварк, Г. Фрейденталь та інших. Кожен з них зробив вагомий внесок у розвиток теорії і практики музейної педагогіки в період її становлення та розвитку. Спочатку цей термін використовувався для позначення напряму діяльності, який зорієнтований на організацію співпраці з учнями. Пізніше було сформульовано ідеї про освітнє значення музею і запропоновано новий підхід до відвідувача як до учасника діалогу. За допомогою таких "музейних діалогів" відвідувачів ознайомлювали з експонатами музею. Так, директор Гамбурзької картинної галереї А. Ліхварк ще у 1913 році наголошував на освітній функції музеїв як визначальній у їх діяльності. Це й стало своєрідним поштовхом до розвитку музейної педагогіки (*Рокицька, 2005*). Хоча зацікавленість *старожитностями* простежується ще у ХІХ ст., у пік розвитку археології, коли з'являлись *товариства любителів старожитностей* (1897 р.), проте саме поняття музейної педагогіки з'явилося на багато пізніше, а саме в 90-х роках ХХ століття, коли в Німеч-

чині, а згодом і в Польщі, Україні науковці В. Кухарський, Е. Войнар, Т. Гадомська та інші почали здійснювати низку нових досліджень, спрямованих на аспекти співпраці музеїв та шкіл. Це був якісно новий етап, "на якому науковці, вчителі, музейні працівники намагались по-новому розкрити зміст та форми музейно-педагогічної взаємодії, визначити актуальні підходи в цій галузі з урахуванням авторських курсів і програм, запропонувати нові оригінальні методики" (*Музейна педагогіка, 2017, с. 20*).

Залучення до наукового обігу та практики освітньої діяльності терміна "музейна педагогіка" за останні роки набуває широкої популярності, що відображає новий етап у реалізації освітньо-виховного потенціалу музею і розглядається вітчизняними вченими як нова галузь педагогічної науки, що має міждисциплінарний характер, перебуваючи "на перехресті" музеєзнавства, соціальної педагогіки та педагогіки дозвілля (*Белофастова, 2003*). Зокрема, дослідниця Т. Белофастова трактує музейну педагогіку як "галузь педагогічної науки, яка побудована на основі науково-практичної діяльності й орієнтована на передачу культурно-освітнього досвіду в умовах музейного середовища" (*Белофастова, 2003, с. 20*).

Визначення поняття пов'язане з німецькою традицією, згідно з якою музейна педагогіка розглядається як наукова дисципліна на стику музеєзнавства, педагогіки і психології, а її предметом є культурно-освітні аспекти музейної комунікації. При цьому підкреслюється, що такий підхід стосується позиції вчених-музеєзнавців, а також практичних працівників музеїв нехудожнього профілю (М. Юхневич).

Саме дане тлумачення поняття найбільш вдало підпадає під визначення законодавства щодо діяльності музеїв. Зокрема, у Законі України "Про музеї та музейну справу" (1995) ідеться про те, що "музеї як культурно-освітні та науково-дослідні заклади призначені не тільки для вивчення, збереження та використання пам'яток матеріальної і духовної культури, але й для прилучення громадян до надбань національної і світової історико-культурної спадщини" (*Закон України, 1995, с. 8–9*).

Таким чином, музейна педагогіка як науково-суспільна і прикладна дисципліна вивчає процеси виховання та освіти в музейному просторі. Вона

подається як наука, що вивчає всі аспекти використання музеїв, історію освітньої діяльності музеїв, вплив музейних форм комунікації на аудиторію, застосовуючи музейно-освітнє середовище з метою розробки й упровадження нових методик, музейно-педагогічних програм у практичну діяльність.

Як справедливо зазначає український дослідник О. Караманов, ми маємо нагоду спостерігати, що "музейна педагогіка динамічно, хоча із значним відставанням, поширюється й розвивається в Україні: активізується робота з різновіковою музейною аудиторією, розробляються нові міждисциплінарні проекти, створюються цікаві музейно-педагогічні програми, до співпраці із музеями залучаються як загальноосвітні середні школи, дитячі садки, так і вищі навчальні заклади" (*Караманов, 2010, с. 139*). За цих умов освітня діяльність музею виступає специфічною формою музейної активності, яка, за влучним трактуванням Т. Стручаєвої, характеризується педагогічною спрямованістю на розвиток, виховання і навчання особистості засобами музейної педагогіки (*Музейна педагогіка, 2013*). У цьому аспекті варто взяти до уваги, що музейна педагогіка сьогодні розглядається як міждисциплінарна наукова дисципліна та практична галузь освітньої діяльності, яка реалізує передачу культурного досвіду через педагогічний процес в умовах музейного сприятливого середовища, до якого відносимо й освітні заклади Прикарпаття.

Адже робота гірської школи за складних географічних умов, природний розвиток дітей, їх навчання і виховання відбуваються в особливому духовно-етнічному середовищі, яке вже втратили в результаті швидкого технічного прогресу жителі міст і промислових районів з їх відчуженням від надбань культури та духовності, від природного середовища з постійними стресами, хронічною втомою і штучним доквіллям.

Життєві цінності горян, їх душевне здоров'я, оптимізм, духовні сили, власна система життєзабезпечення у складних географічних умовах – усе це не може не відбитися на світосприйнятті і світорозумінні дітей-горян, на роботі педагогів та організації діяльності шкільного колективу.

Ми гіпотетично допускаємо, що дослідження означеної проблеми допоможе зрозуміти, що втрачають підростаючі покоління, які націо-

нальні, етнічні, життєві цінності губляться на дорозі надто швидкого поступу до масової культури і не завжди виправданого та нерозумно організованого прагнення до високих стандартів споживання.

Збалансування природно-етнічного і прогресивно-інноваційного за допомогою сучасних інформаційних технологій, до яких мають доступ і ще більше матимуть його в майбутньому учні гірських шкіл, – це той шлях, на якому природне безболісно поєднується з науково-технічним і суспільним прогресом. Відбуваються гармонійне взаємозбагачення освіти, науки, культури завдяки здоровому життєвому потенціалу вихідців з гір і водночас їх розвитку, успішна діяльність і процвітання завдяки науковому суспільному прогресові та базовим надбанням культури і духовності шляхом формування емоційного інтелекту та ментальної гнучкості молоді людини.

Відповідно до окреслених можливостей музейна освіта розглядається як просвітницька діяльність у музеї, що активно сприяє процесу виховання особистості, де зручний і цікавий спосіб та форму взаємодії кожен обирає для себе окремо. Успішні результати та широкий інтерес серед учнів гірських шкіл сприяють формуванню нового способу мислення, відходу від авторитарних принципів та підвищенню мотивації до навчальної діяльності, що відповідає сучасним тенденціям особистісно орієнтованої освіти.

Зазначене дає можливість окреслити провідні напрями застосування надбань музейної педагогіки Прикарпаття в освітньому процесі:

- робота з музейною аудиторією учнів та педагогів гірських шкіл;
- розвиток у школярів критичного мислення та творчої уяви як здатності сприймати музейну інформацію;
- створення в музеях Прикарпаття умов, які дозволяють краще розуміти музейну інформацію та мову експозицій;
- використання і популяризація інноваційних технологій музейної освіти у формі окремих проектів, моделей та тренінгів на різних майданчиках із залученням фахівців з інших суміжних галузей та партнерів.

Музей у сучасному трактуванні його сутності – це унікальне середовище, провідним завданням якого є налагодження міжкультурної взаємодії, інформаційної грамотності й ціннісного збагачення. Сьогодні його

місія полягає в тому, щоб виступати не лише місцем для збереження, обліку і вивчення пам'яток культури, а і стати культурно-освітнім центром, де знаходять своє втілення в життя прогресивні ідеї освіти, виховання і навчання.

Грунтовне визначення музею знаходимо серед матеріалів Міжнародної ради ICOM (2007). Музей є відкритою для публіки некомерційною інституцією, що стоїть на службі суспільства задля його розвитку. "Музей збирає, збирає та досліджує матеріальну та нематеріальну спадщину, що накопичило людство, та його середовище задля реалізації втілення освітніх, науково-дослідницьких, культуротворчих та рекреаційних функцій" (Столяров, 2004).

Злободенним залишається аспект цілеспрямованого застосування педагогічного потенціалу конкретних регіональних музеїв в освітньому процесі закладу середньої освіти. Школи гірського регіону Українських Карпат працюють у специфічних умовах. Вони мають самобутні традиції, особливий характер навчальної і трудової діяльності, а у віддалених гірських селах служать головним осередком культури, духовності.

Гірська школа як особливе соціокультурне явище суспільного життя регіону Українських Карпат містить у собі великий потенціал для реформування українського суспільства. У період недосконалої системи місцевого самоврядування, розбалансованого сільського господарства, обмеженої інфраструктури соціальних та культурних послуг школа залишається єдиним соціально стабілізуючим і культурно-просвітницьким осередком життя в селі, гарантом здобуття права дитини на якісну освіту та її соціальний захист. У ній зосереджені кваліфіковані педагогічні сили, вона є відповідальним провідником державної політики в галузі навчання і виховання молоді людини, долучення її до культурних цінностей та музейної спадщини.

Ніде так яскраво не ілюструються провідні цінності соціуму як у музеях, бо саме тут збережено те, що є вартісним для інноваційного розвитку. Тому основною їхньою місією як провідної соціокультурної інституції має стати формування системи цінностей, а завданням музейної педагогіки – вивчення шляхів розвитку зростаючої особистості під час взаємодії з музейними експонатами – своєрідними "візуалізованими цінностями соціу-

му" (Звіт..., с. 10).

Музейна педагогіка є однією з педагогічних дисциплін, яка забезпечує методологічний підхід до реалізації освітньої функції музеїв. "Музейна педагогіка – педагогічна дисципліна, яка вивчає шляхи становлення гуманістичного світогляду, що базується на духовних цінностях, а також специфіку інтелектуального, патріотичного та естетичного розвитку особистості в процесі музейної комунікації" (Удовиченко, 2017, с. 12).

Узагальнюючи наукові доробки дослідників, визначимо, що музейна педагогіка – це:

- наука про виховання особистості засобом музею, а музейна дидактика – посередницька місія музею (А. Кунтс, В. Хільгерс);
- міжгалузева наукова дисципліна, що знаходиться на стику музеєзнавства і педагогічних наукових досліджень, які реалізують освітньо-виховні цілі суспільства, що застосовуються до специфічних форм музейної комунікації (К. Патцвал, І. Аве);
- посередницька діяльність, яка забезпечує зв'язок між музеями, їх колекціями і відвідувачами (А. Фогт).

У такому контексті "музейна педагогіка" розглядається з двох позицій, а саме як: теорія, що відображає процес комунікації в музеї; просвітницький заклад, який використовують для реалізації різних посередницьких та освітніх завдань, пов'язаних з обслуговуванням відвідувачів (виставкові проекти, інформаційне забезпечення, екскурсії, творчі майстерні) (Гуральник, 2001).

Музейним працівникам під час організації комунікації та взаємодії необхідно добре побачити вікові та психолого-педагогічні особливості відвідувачів. Зокрема, знання вікових особливостей дитини дає розуміння того, як надати процесу ознайомлення з експозицією розвивального характеру. Яскравим підтвердженням зазначеного виступає теорія навчання Девіда Колба, успішно застосована голландськими та англійськими вченими під час організації діяльності в музеї, яка практикує психологічну модель типів поведінки особистості (К. Юнг). Зазвичай, реалізація принципів та підходів музейної педагогіки розпочинається з експозиції музею. Адже саме там налагоджується контакт відвідувача з експонатом. Згідно з наведеною теорією існує чотири типи відвідувачів музеїв: діяч, мрійник, прагматик, мислитель (Гохстрат та Гейн,

2015, с. 16), що варто враховувати під час підготовки і проведення заходів у музеї.

Ф. Вайдахер стверджує: "Музеї є результатом унікальних культурних досягнень, вони мають специфічне завдання, яке жодна інша установа не може в них відібрати: вони були створені для того, аби допомогти всім захищеним краще зрозуміти себе та своє місце у цьому світі. Музеї мають додати нашим поглядам іншої перспективи і тим самим уможливити глибше розуміння себе та інших" (*Вайдахер, 2005, с. 16*).

Стрімка зміна реальності в сучасному світі вимагає від зростаючої особистості не тільки необхідності володіти багажем знань, а і здатності професійно працювати з інформацією, тобто:

- обробляти інформацію (загальне і критичне мислення);
- генерувати інформацію (креативне мислення);
- узагальнювати інформацію (холістичне мислення).

Стосовно ж художніх, етнографічних музеїв, то музейна педагогіка – це "галузь науково-практичної діяльності сучасного музею, яка орієнтована на передачу культурного (художнього) досвіду через педагогічний процес в умовах музейного середовища" (*Удовиченко, 2017*). Як особлива галузь педагогічної теорії, вона займається інформаційно-дидактичними, методологічними та методичними аспектами організації і здійснення освітньої діяльності музею, а у практичному вимірі виступає як інноваційний засіб інтеграції шкільних предметів природничо-наукового і гуманітарно-художнього циклів.

Музейно-педагогічний процес, забезпечуючи єдність виховання і навчання, опирається на наступні принципи:

- принцип особистісної орієнтації, в основі якого лежить знання особистісних якостей суб'єкта, його ціннісних орієнтацій, духовних потреб, мотивів поведінки та діяльності;
- принцип обліку індивідуальних і вікових особливостей глядацької аудиторії, який опирається на поняття "загальне" (притаманне групі одного віку) і "особливе" (індивідуальне, неповторне);
- принцип розвитку особистості через діяльність трактується з розуміння необхідності активної участі учнів в музейному освітньому процесі;
- принцип координації діяльності

учасників музейно-педагогічного процесу (*Вайдахер, 2005*).

В Аналітичній записці Національного інституту стратегічних досліджень "Роль музеїв у культурному та соціально-економічному розвитку країни: зарубіжний досвід" О. Кузьмук здійснює ґрунтовне компаративістське дослідження досвіду країн Європи щодо участі музейних закладів у житті суспільства та освітньому процесі зокрема. Так, для порівняння, у Польщі (населення близько 38 млн осіб) діє приблизно 1075 музеїв, які щорічно відвідує 20 млн осіб. А 600 тисяч польських дітей щороку відвідують музеї для участі в різноманітних гуртках і конкурсах. В Україні (населення понад 45 млн осіб.) діє 445 державних і комунальних музеїв, 8 національних музеїв та 14 заповідників, до яких входять 94 філії та 689 відділів. У музейному секторі працює понад 24 тис. осіб, щорічно українські музеї відвідує близько 18 млн осіб (*Аналітична записка*).

Однак багато українських музеїв не мають можливості повністю реалізувати свої можливості та розкрити потенціал. У більшості випадків музейні фонди (95% музейних предметів) залишаються малодоступними для широкого загалу відвідувачів не лише через брак експозиційних площ та виставкових залів, але й через погану архітектурну доступність, морально застарілу політику заборони ознайомлення школярів з фондами. Приблизно лише 10% українських музеїв мають власні сайти та Інтернет-сторінки в соціальних мережах.

Не оминули зазначені проблеми й понад 120 музейних закладів Прикарпаття. Це музеї різних статусів та форм власності: державні, комунальні, шкільні, відомчі, приватні.

Більшість районних та обласних музеїв не підключені до мережі Інтернет, не мають власних сайтів. Тільки найбільші з інституцій можуть дозволити собі мультимедійні видання з метою популяризації власного закладу, експозицій та виставок. Невирішеною проблемою закладів залишається комп'ютеризація й автоматизація обліку музейних експонатів, оцифрування найбільш цінних пам'яток культури і мистецтва.

У багатьох випадках поціновувачі народного мистецтва архітектури та побуту Прикарпаття просто не знають, чим багаті колекції музеїв, які форми роботи та співпраці вони пропонують. Відсутність інформації про

діяльність музею, його плани та проекти на майбутнє є серйозною проблемою як для відвідувачів, так і для закладів загальної середньої освіти, закладів позашкільної освіти та інших установ.

З метою модернізації діяльності музеїв Прикарпаття в області успішно впроваджується українсько-нідерландський проект "Музейне коло Прикарпаття". Участь у ньому взяли на першому етапі понад 50 музеїв краю. Метою проекту є формування сприятливого середовища для розвитку та популяризації музеїв Прикарпаття. У рамках проекту, як стверджує його керівник Наталія Гасюк, "готують веб-сторінку та каталог з даними про музеї, для 40 музейних закладів виготовлять візитівки, проведуть навчальні семінари для працівників, допомагатимуть у налагодженні контактів із туристичними організаціями та освітніми закладами" (*Звіт про...*)

Самобутня культура, надзвичайно багата історична спадщина, унікальні етнічні традиції та висока духовність місцевих жителів бачаться тими ключовими чинниками, що безпосередньо впливають на промоцію регіону Українських Карпат як на загальнодержавному рівні, так і на формування позитивного іміджу гірської школи. У цьому контексті варто наголосити на унікальній місії та освітній візії музеїв Прикарпаття. Адже поєднуючи містками історичної пам'яті невичерпні знання і духовні багатства, довершені зразки матеріальної культури, музейні експонати впливають на всебічний розвиток та формування особистості, залучають жителів краю до надбання національної та світової історико-культурної спадщини.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Необхідність вивчення діяльності гірських шкіл Прикарпаття та інших гірських районів Українських Карпат щодо ефективної взаємодії учасників освітнього процесу та успішного застосування різноманітних способів і форм організації навчання з елементами музейної педагогіки в освітньому процесі не викликає сумнівів. Це зумовлено великим дидактичним потенціалом феномена музею, якому притаманний багатий резерв для науково-пізнавального, художньо-естетичного, розумового, морально-духовного та творчого розвитку учнів і професійного розвитку педагогів гірських шкіл.

Подальші наукові напрацювання пов'язуємо з дослідженням та систе-

матизацією інноваційних форм і технологій організації музейної діяльності в соціокультурному просторі регіону Українських Карпат.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Аналітична записка Національного інституту стратегічних досліджень "Роль музеїв у культурному та соціально-економічному розвитку країни: зарубіжний досвід". URL : <http://old2.niss.gov.ua/articles/270/>

Белофастова, Т. Ю. (2003). *Педагогічні засади діяльності музею як соціально-культурного центру*. (Автореф. дис. ...канд. пед. наук), Київ.

Вайдахер, Ф. (2005). *Загальна музеєлогія*. Львів : Літопис.

Глогов, М. Б. (2003). Социальный институт: определение, строение, классификация. *Социологические исследования*, 10, 13–19.

Гохстрат, Е. & Гейн, А. (2015). Теорія навчання Девида Колба в музеї: Мрійник, Мислитель, Прагматик, Діяч. Київ : видав. Черидниченко А. М.

Гуральник, Ю. У. (2001). Музейная педагогика и музейная социология: сотрудничество наук, от которого выигрывает посетитель. *Музей и общество*. Проблемы взаимодействия. Москва.

Про музеї та музейну справу. (1995). *Урядовий кур'єр*, 8–9.

Звіт про дослідження проблем і перспектив розвитку музеїв в Івано-Франківській області та можливостей їх участі в реалізації проєкту "Музейне коло Прикарпаття". URL : http://www.tourism-carpathian.com.ua/ua/news/survey_report_museums.pdf

Караманов, О. В. (2010). Вищий навчальний заклад у просторі музею: перспективи впровадження інтегрованих курсів. *Вісник Львівського університету*. Львів, 26, 138–141.

Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти "Нова українська школа" на період до 2029 року. № 988-р від 14.12.2016 р.

Литовченко, І. В. (2016). Особливості функціонування соціального інституту освіти в інформаційному суспільстві: соціально-філософський аналіз ГРАНІ. *PHILOSOPHY*, 2 (130), 121–125.

Медведева, Е. Б. & Юхневич, М.

Ю. (1997). *Музейная педагогика как новая научная дисциплина*. Москва : ИПРИКТ.

Музейна педагогіка – проблеми, сьогодення, перспективи. (2017). Матеріали П'ятої науково-практичної конференції (28–29 вересня 2017 р.). Київ.

Стручаева, Т. М. (2013). *Музейная педагогика в образовательном пространстве школы и вуза*. Белгород ; Мелитополь : Издательство БелИПКПСС.

Семенова, О. *Музей як соціокультурна складова суспільства*. URL : https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/26427/1/Semenova_Musei.pdf

Современная западная социология. (1990). Москва, 117–118.

Столяров, Б. А. (2004). *Музейная педагогика. История, теория, практика*. Москва : Высшая школа.

Рокицька, О. Д. (2005). Роль музею історії освіти Київщини у підвищенні кваліфікації педагогічних працівників. *Вісник післядипломної освіти*. Київ : Міленіум. (Вип. 2), 128–141.

Удовиченко, І. В. (2017). *Музейна педагогіка: теорія і практика : науково-методичний посібник*. Київ : Логос.

REFERENCES

Analitychna zapyska Natsionalnoho instytutu stratehichnykh doslidzhen "Rol muzeiv u kulturalnomu ta sotsialno-ekonomichnomu rozvytku krainy: zarubizhnyi dosvid". URL : <http://old2.niss.gov.ua/articles/270/>.

Bielofastova, T. Yu. (2003). *Pedahohichni zasady diialnosti muzeiu yak sotsialno-kulturnoho tsentru*. (Avtoref. dys. ...kand. ped. nauk), Kyiv.

Vaidakher, F. (2005). *Zahalna muzeielohiia*. Lviv : Litopys.

Hlotov, M. B. (2003). *Sotsyalnyi instytut: opredelenye, stroenye, klasyfykatsiya*. *Sotsyolohycheskye yssledovaniya*, 10, 13–19.

Hokhstrat, E. & Hein, A.V. (2015). *Teoriia navchannia Devida Kolba v muzei: Mriinyk, Myslytel, Prahmatyk, Diach*. Kyiv : Vydav. Cherydnychenko A.M.

Huralnyk, Yu.U. (2001). *Muzeinaia pedahohyka u muzeinaia sotsyolohyia: sotrudnychestvo nauk, ot kotoroho vyuhghyvaet posetytel*. *Muzei u*

obshchestvo. Problemy vzaymodeistviya. Moskva.

Pro muzei ta muzeinu spravu. (1995). *Uriadovyi kurier*, 8–9.

Zvit pro doslidzhennia problem i perspektyv rozvytku muzeiv v Ivano-Frankivskii oblasti ta mozhlyvosti yikh uchasti v realizatsii proektu "Muzeine kolo Prykarpattia". URL : http://www.tourism-carpathian.com.ua/ua/news/survey_report_museums.pdf

Karamanov, O. V. (2010). *Vyshchyi navchalnyi zaklad u prostori muzeiu: perspektyvy vprovadzhenia intehrovanykh kursiv*. *Visnyk Lvivskoho universytetu*. Lviv. Vyp. 26, 138–141.

Kontseptsiiia realizatsii derzhavnoi polityky u sferi reformuvannia zahalnoi serednoi osvity "Nova ukrainska shkola" na period do 2029 roku. № 988-r vid 14.12.2016 r

Lytovchenko, I. V. (2016). *Osoblyvosti funktsionuvannia sotsialnoho instytutu osvity v informatsiinomu suspilstvi: sotsialno-filosofskyi analiz HRANI. PHILOSOPHY*, 2 (130), 121–125.

Medvedeva, E. B. & Yukhnevych, M. lu. (1997). *Muzeinaia pedahohyka kak novaia nauchnaia dystsyplina*. Moskva: YPRYKT.

Muzeina pedahohika – problemy, sohodennia, perspektyvy. (2017). *Materialy Piatoi naukovo-praktychnoi konferentsii (28–29 veresnia 2017 r.)*. Kyiv.

Struchaeva, T. M. (2013). *Muzeinaia pedahohyka v obrazovatelnom prostranstve shkoly y vuza*. Belhorod; Melytopol: Yzdatelstvo BelYPKPSS.

Seменова, O. URL : https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/26427/1/Semenova_Musei.pdf

Sovremennaia zapadnaia sotsyolohyia. (1990). Moskva, 117–118.

Stoliarov, B. A. (2004). *Muzeinaia pedahohyka. Ystoriia, teoriia, praktyka*. Moskva : Vysshaia shkola.

Rokytska, O. D. (2005). *Rol muzeiu istorii osvity Kyivshchyny u pidvyshchenni kvalifikatsii pedahohichnykh pratsivnykiv*. *Visnyk pisliadyplomnoi osvity*. Kyiv : Milenium, 2, 128–141.

Udovychenko, I. V. (2017). *Muzeina pedahohika: teoriia i praktyka*. Kyiv : Lohos.

Стаття надійшла 4.11.2019 р.